

CENTRUM NAUKI
KOPERNIK

Konferencja
Pokazać – Przekazać
24–25.08.2012

CENTRUM NAUKI
KOPERNIK

Konferencja Pokazać-Przekazać

Sesja dyskusyjna: „Zmiana pogody – szkoła w obliczu niżu”

Podsumowanie

dr Agnieszka Chłoń-Domińczak (moderator sesji)

Sesja poświęcona była zmianom demograficznym zachodzącym w Polsce, a także temu, w jaki sposób szkoły dostosowują się do tych zmian. Wprowadzeniem do dyskusji była prezentacja analiz dotyczących zmian liczby i struktury ludności, ze szczególnym uwzględnieniem informacji dotyczącej liczby urodzin w Polsce oraz liczby dzieci i młodzieży w wieku odpowiadającym różnym etapom edukacyjnym, które przedstawiła prowadząca panel – dr Agnieszka Chłoń-Domińczak¹. Polska, podobnie jak większość krajów Europy Środkowo-Wschodniej, doświadcza skutków malejącej liczby urodzeń, która już od początku lat 90-tych wpływa na zmniejszanie się liczby dzieci w przedszkolach, szkołach oraz na uczelniach. Zmiany te mają charakter trwały – jak pokazują prognozy demograficzne, w kolejnych latach można oczekiwać dalszych spadków liczby dzieci i młodzieży w edukacji. Przy czym spadki te nie będą równomierne w całym kraju – w niektórych województwach można oczekiwać jeszcze przez kilka do kilkunastu lat wzrostu liczby dzieci i młodzieży w niektórych grupach wieku (np. w województwie mazowieckim), natomiast w innych – znaczących spadków (np. w województwie świętokrzyskim).

Starzenie się ludności dotyka również rynku pracy – spada liczba osób w wieku produkcyjnym, maleje liczba osób rozpoczynających aktywność zawodową. W efekcie, należy oczekiwać dużej konkurencji wśród pracodawców zatrudniających absolwentów, co oznacza duże wyzwanie, aby zachęcić młode, zdolne osoby do pracy nauczycielskiej. Ważne jest również inwestowanie w rozwój nauczycieli, którzy również będą później niż do tej pory przechodzić na emeryturę.

W trakcie dyskusji panelowej zaprezentowano doświadczenia organizacji pozarządowych i samorządów, które wprowadziły rozwiązania pozwalające na dostosowanie szkół i sieci szkolnych do zmieniających się uwarunkowań, w tym malejącej liczby uczniów. Joanna Kozińska-Bałdyga z Federacji Inicjatyw Oświatowych wskazała, że w świetle wyzwań dotyczących demografii, wyzwań gospodarczych oraz wynikających z ograniczeń prowadzonej polityki publicznej, istotny jest rozwój demokracji partycypacyjnej. Jest to szczególnie ważne w przypadku obszarów wiejskich, gdzie połączenie zmian demograficznych z brakiem dobrych modeli funkcjonowania szkół wiejskich, nieefektywnością mechanizmów finansowania i sztywnymi regułami Karty Nauczyciela, a także brakiem polityki rozwoju wsi, doprowadziły do likwidacji około 5 tys. szkół.

W tym kontekście panelistka zaprezentowała stosowany model placówki edukacyjnej prowadzonej przez stowarzyszenie rozwoju wsi, które zakłada, że szkoła jest miejscem edukacji ekonomicznej i obywatelskiej nie tylko dzieci, ale także rodziców i społeczności lokalnej, którego promocję i wdrożenie wspierała FIO. W modelu tym kluczową rolę odgrywa nauczyciel, który jest liderem zmian na wsi. Rodzice uczą się od siebie nawzajem aktywności i odpowiedzialności obywatelskiej (także rodzice z miast uczą się od rodziców ze wsi). Dzieci, pracując w grupach różnowiekowych, również poznają zasady demokracji oraz pracy w grupie. Kozińska-Bałdyga podkreśliła, że samorządne społeczeństwo wspólnie ze swoimi władzami samorządowymi współtworzy

¹ Z Instytutu Statystyki i Demografii SGH oraz z Instytutu Badań Edukacyjnych.

obywatelską politykę edukacyjną wspieraną przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i inne resorty.

Barbara Kuczałek ze Społeczno-Oświatowego Stowarzyszenia Pomocy Pokrzywdzonym i Niepełnosprawnym „Eduktor” w Łomży podzieliła się doświadczeniami z wypracowywania modelu małej szkoły wiejskiej przez organizację pozarządową. Model ten opiera się na autonomicznej roli szkoły w zakresie organizacji i unowocześniania procesu dydaktycznego, zapewnianiu odpowiedniego zaplecza finansowego (także z dodatkowych źródeł), współpracy w ramach lokalnych struktur samorządowych oraz działaniach na rzecz integracji społeczności lokalnej. Ponadto organizacja prowadząca (która może mieć pod opieką kilka szkół) może wspierać szkoły w zakresie innowacji programowych, pomagać dzieciom z niepełnosprawnościami, organizować szkolenia i kształcenie dorosłych, w tym młodych mieszkańców wsi, jak również angażować rodziców w pracę szkoły. Organizacja prowadząca odgrywa również istotną rolę w dyskusjach i uzgodnieniach z gminą. W tym modelu szkoła staje się miejscem, w którym usamodzielniają się również struktury lokalnych organizacji pozarządowych.

Zmiany demograficzne wpływają również na politykę edukacyjną i działania samorządów dużych miast. Pan Piotr Kowalczyk, koordynator projektu z Referatu Komunikacji Społecznej z Gdańska, przedstawił założenia projektu realizowanego w tym mieście. Celem projektu jest utwierdzenie w środowiskach lokalnych, że szkoła może stać się liderem integracji i rozwoju. Jest miejscem, które wspiera uczniów uzdolnionych, tych o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz pomaga w podejmowaniu decyzji edukacyjnych. Celem projektu jest utwierdzenie w środowiskach lokalnych, że szkoła może stać się liderem integracji i rozwoju. Jest miejscem, które wspiera uczniów uzdolnionych, tych o specjalnych potrzebach edukacyjnych oraz pomaga w podejmowaniu decyzji edukacyjnych. Istotną rolę szkoły jest również kształcenie postaw prospołecznych, zachęcanie do aktywności obywatelskiej oraz uczenie pracy zespołowej, a także działania na rzecz rozwoju lokalnych wspólnot.

W gdańskim projekcie bierze udział 15 szkół podstawowych, 1 zespół szkolno-przedszkolny, 1 zespół szkół podstawowej i gimnazjum, 6 gimnazjów i dwa zespoły szkół ponadgimnazjalnych, które zachęcane są do budowania swojej roli nie tylko jako placówek edukacyjnych, ale także ważnego centrum aktywności społecznej w lokalnej wspólnocie. Model ten zakłada ścisłą współpracę z lokalnymi liderami i społecznościami.

W trakcie dyskusji wszyscy paneliści oraz uczestnicy dyskusji podkreślili, iż niż demograficzny jest wyzwaniem, na które odpowiedź musi być szukana wspólnie przez szkoły, samorządy lokalne, a także liderów społeczności lokalnej. Zachodzące zmiany mają charakter trwały – istotne jest to, żeby się do nich odpowiednio przygotować. W tych przypadkach, gdzie takie zmiany już weszły, okazuje się, że częściej sprawdzają się tutaj rozwiązania i inicjatywy „oddolne”, rzadziej – przykłady płynące ze szczybla centralnego. Niemniej jednak istotne jest to, aby wypracowywane praktyki upowszechniać tak, aby mogło z nich skorzystać jak najwięcej szkół i samorządów. Bardzo często dostęp do informacji i przykładowych rozwiązań daje impuls do tworzenia rozwiązań, które pozwalają przezwyciężyć często dominujące poczucie niemocy i bezradności.